

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/2 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/2 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Гайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Рахманова Мавлуда Эркин қизи СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ССРГА ХАЛҚЛАРНИ МАЖБУРИЙ КЎЧИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	9-16
Икромжонов Акмалжон Махмуджонович ФАХРУДДИН ЎЗЖАНДИЙ ЯШАГАН ДАВРДА МОВАРОУННАҲР ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ВАЗИЯТ ВА ИЛМ ФАН РИВОЖИ.....	17-25
Холдоров Зоҳиджон Валижон ўғли ТУРКИСТОН ЛЕГИОНИНИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ТАРИХИДАН.....	26-34
Хамидова Дилфуза Улуғбек қизи НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЖОДКОРЛАР НИГОҲИДА.....	34-41
Nag'ashboyev Qazbek Bozorboy uli SULTON RAHMONOV – SAYYORANING ENG KUCHLI ODAMI.....	42-49
Махмудов Махмуд Авазович ЯНГИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ ШАРОИТИДА ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ТАБАҚАЛАШУВИ.....	50-58
Mamatov Bektosh Tolibjon o'g'li YALANGTO'SH VANODIR VA ASHTARXONIY HUKMDORLAR.....	59-66

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Muminova Elnoraxon Abdukarimovna “YASHIL” IQTISODIYOTGA O'TISHNING HORIJY TAJRIBALARI.....	66-75
Файзуллоев Мирсаид Шухратович СОЛИҚ НАЗОРАТИ ТИЗИМИДА КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВЛАРИНИ ЎТКАЗИШ АМАЛИЁТИ ТАҲЛИЛИ.....	76-85
Кахарова Нилуфар Эркинжоновна ОКР МЕТОДОЛОГИЯСИ ХАҚИДА ТУШУНЧА, МАҚСАДИ, АФЗАЛЛИГИ, ЖАРАЁНДАН КУТИЛАДИГАН НАТИЖАЛАР.....	86-91
Насруллоев Ҳаётжон Хабибуллоевич СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИГА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ОРҚАЛИ СОЛИҚ БАЗАСИНИ КЕНГАЙТИРИШ ЙЎЛЛАРИ.....	92-99
Rahmonov Mirvoxid Rajabovich HUDUDNING INVESTISION JOZIBADORLIGI OMILLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	100-107
Насруллоев Ҳикматулло Хабибуллоевич ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ УЧУН ЗАМОНАВИЙ РАҚАМЛИ ЕЧИМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	108-115
Тоштемиров Шохруҳ Тошпўлатович ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ КАПИТАЛ ВА УНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВНИНГ АҲАМИЯТИ.....	116-120

Насимов Равшанжон Азимович МАМЛАКАТИМИЗДА СОЛИҚ ЮКИНИНГ СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИРИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ	121-130
Nabieva Nilufar Muratovna MARKETING AUDIT AND ITS IMPACT ON IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF THE COMPANY.....	131-139
Отамуродов Нуриддин Нажмиддинович КИЧИК ВА ЎРТА БИЗНЕС ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ COVID-19 ИНҚИРОЗ ДАВРИДА УЛАРНИНГ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА СОЛИҚҚА ТОРТИШ МАСАЛАЛАРИ	140-148
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li TO'G'RIDAN – TO'G'RI HORIJY INVESTITISYALARNI JALB QILISHDA MAMLAKAT XATARLARINI KAMAYTIRISH.....	149-155
Yusupov Farruxbek Farxodovich O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ MA'MURCHILIGIDA SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	156-162
Kunduzova Kumrixon Ibragimovna KICHIK BIZNES KORXONALARIDA MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA BYUDJETLASHTIRISHNING XUSUSIYATLARI	163-172
Зиёдинова Нилуфар Зариф қизи ИНВЕСТИЦИОН ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАРНИНГ ЎРНИ	173-179
Насимджанов Юнусжон Зоҳидович МАМЛАКАТИМИЗ ҲУДУДЛАРДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТОВАР ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ЕР СОЛИҒИ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	180-187
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
Ҳакимов Акмалжон Мирзағаниевич ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ГНОСЕОЛОГИК МОҲИЯТИ	188-192
Холмирзаев Нодиржон Низомжонович УРБАНИЗАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ СИЁСАТИ ВА УНИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ	193-198
Voboqulov Abror Abdug'ani o'g'li “OPEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE GPT” TIL MODELINING FALSAFIY Tahlili	199-204
Ялгашев Бунёд Махмудович САМАРҚАНД ВОҲАСИ ЭТНИК ГУРУҲЛАРИНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ ВА УЛАРНИНГ ЯШАШ ТАРЗИ	205-213
Safarov Maqsudali ABU BAKR AR-ROZIYNING “TIBBI RUHONIY” (RUH TIBBIYOTI) ASARIDA G‘AZABNI VA INSONNING O‘Z KAMCHILLIKLARINI BARTARAF QILISH HAQIDA MULOHAZALAR	214-219
Сохибова Лола Жонибоевна ШАХС МАДАНИЙ САВИЯСИ – МАДАНИЙ РИВОЖЛАНГАНЛИК ИФОДАСИ	220-224

Адашова Махсума Махмудбоевна
ИМОМ АБУ МАНСУР МОТУРИДИЙ ВА МОТУРИДИЙЛИК ТАЪЛИМОТИ – ДУНЁ
ОЛИМЛАРИ НИГОҲИДА.....225-231

Mukhammediyarova Akhmaral
PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF NOOSPHERIC DEVELOPMENT IN THE
ECOLOGICAL AND GLOBAL SECURITY SYSTEM.....232-239

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tilovov Ozod, Isoqulova Gulxon
FRAZEOLOGIK BIRLIKLARDA SONLARNING QO‘LLANILISHI VA ULARNING RAMZIY
MA‘NOLARI.....240-245

Surmilova Elena
GENDER STUDIES IN LINGUISTICS AND THEIR APPLICATION IN ENGLISH LANGUAGE
TEACHING246-252

Олимова Дилафрузхон Бахтиёржон қизи
ТИЛШУНОСЛИҚДА БАҲО КАТЕГОРИЯСИ ВА УНИНГ ЎРГАНИЛИШИ253-257

Djurayev Dilshod Mamadiyarovich, Radjabova Madinabonu Raimovna
XITOIY TILI GRAMMATIKASIDAGI “NATIJA TO‘LIQLOVCHISI (结果补语)”258-262

Azzamov Yusufjon Radjaboy o‘g‘li, Jo‘rayeva Xayriniso Shavkat qizi
EKOJURNALISTIKANING QO‘LLANILISH KATEGORIYALARI263-268

Fillipova Olga Igorevna
CONVERGENCE OF STYLISTIC DEVICES AS A CATEGORY OF REDUNDANCY.....269-278

Ismoilova Dilorom Rustamjon kizi
LEXICAL UNITS OF THE SEMANTIC FIELD “MURDER”279-285

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ильясов Баходир Ильясович
ELEKTRON DAVLAT XIZMATLARINI KO‘RSATISHNING TASHKILY-HUQUQIY MEKANIZMI VA
UNING RIVOJLANISH YO‘LLARI286-293

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ
ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДА ИШТИРОКИ294-299

Хаётов Анвар Хусанович
ХАЛҚАРО ОЛИМПИА ҚЎМИТАСИНИНГ МУХТОР МАҚОМИ ВА ТУРЛИ ҲУҚУҚ
СУБЪЕКТЛАРИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИ300-307

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Журабекова Хабиба Мадаминовна
РЕЧЕВАЯ АКТИВНОСТЬ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР КОММУНИКАТИВНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ308-315

Tursunova Aziza Xoshimovna WEB TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BILIMNI NAZORAT QILUVCHI DIDAKTIK VOSITALAR YARATISH USULLARI	316-321
Oblanazarov Faxriddin Asadovich FUTBOLCHILARNI TAYYORLASHDA TA'LIM VA MASHG'ULOTNING ASOSIY QONUN- QOIDALARINI AMALGA OSHIRISH	322-329
Isroilova Dildora Muxtarovna, Solijonova Dildora Ulugbekovna IJTIMOIY-SIYOSIY MATNLAR TARJIMASINI O'QITISHDA LINGVOMADANIY OMILLARNING O'RNI	330-335
Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li MAKTAB O'QUVCHILARI HUQUQIY TA'LIM – TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH BORASIDA OLIB BORILGAN TAJRIBA SINOV ISHLARI NATIJALARINING PEDAGOGIK TAHLILI	336-342
Jurayev Bobomurod Tojiyevich SHARQDA PEDAGOGIK FAOLIYATNING MAYDONGA KELISHI VA RIVOJLANISHI	343-350

13.00.00 – Педагогика фанлари

Isroilova Dildora Muxtarovna

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Andijon davlat pedagogika instituti
“Fakultetlararo chet tillar” kafedrasida dotsenti
Email: dilquv@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2668-6461

Solijonova Dildora Ulugbekovna

Andijon davlat chet tillar instituti 2-kurs magistranti
Email: dsolijonova1993@gmail.com
ORCID: 0009-0000-3530-6112

IJTIMOIY-SIYOSIY MATNLAR TARJIMASINI O'QITISHDA LINGVOMADANIY OMILLARNING O'RNI

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarjimonlarni tayyorlashda lingvomadaniyatshunoslikni o'rni va ahamiyati, ijtimoiy-siyosiy matnlar tarjimasini o'qitishda lingvomadaniy omillarni qay darajada muhim ekanligi va ta'lim jarayonida aynan lingvomadaniy omillarni hisobga olgan holatda darslarni tashkil qilish samaradorligi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: tarjimon, lingvokulturologiya, ijtimoiy-siyosiy matnlar tarjimasini, tarjimoni o'qitish usuli.

Исраилова Дилдора Мухтаровна

доктор философии в педагогических науках (PhD),
Доцент кафедры «Межфакультетские иностранные языки»,
Андижанский государственный педагогический институт

Солижонова Дилдора Улугбековна

магистрант 2 курса Андижанского государственного
института иностранных языков

РОЛЬ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫХ ФАКТОРОВ В ОБУЧЕНИИ ПЕРЕВОДУ СОЦИАЛЬНО- ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ

Аннотация. В данной статье говорится о роли и значении лингвокультурологии в подготовке переводчиков, значение лингвокультурологических факторов в обучении переводу общественно-политических текстов, эффективности организации занятий в учебном процессе с учетом лингвокультурных факторов.

Ключевые слова: переводчик, лингвокультурология, перевод общественно-политических текстов, методика обучения переводу.

Isroilova Dildora Muxtarovna

doctor of philosophy in pedagogical sciences (PhD),
Andijan State Pedagogical Institute,

Associate Professor of the Department “
Interfaculty foreign languages

Solijonova Dildora Ulugbekovna
Master student of Andijan State Institute
of Foreign Languages

THE ROLE OF LINGO-CULTURAL FACTORS IN TEACHING THE TRANSLATION OF SOCIO-POLITICAL TEXTS

Annotation. This article deals with the role and importance of linguoculturology in the training of translators, the importance of linguoculturological factors in teaching the translation of social and political texts, the effectiveness of organizing classes, taking into account linguoculturology. factors of the educational process.

Key words: translator, linguoculturology, translation of social and political texts, methods of teaching translation.

DOI: <https://doi.org/10.47390/B1342V3SI2Y2023N44>

Kirish

Globalashuv jarayonlari, xalqaro munosabatlarning kengayishi va millatlararo aloqalar sonining ko'payishi munosabati bilan tarjimonning shaxsiga va uning kasbiy faoliyati sifatiga qo'yiladigan talablar ortib bormoqda. Ushbu mutaxassis o'zaro aloqa qiluvchi tomonlar o'rtasida muvaffaqiyatli munosabatni ta'minlashi, turli madaniyatlar o'rtasida samarali vositachi bo'lishi, ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi va o'zaro tushunishga erishishga harakat qilishi talab qilinadi.

So'nggi o'n yilliklarda tarjimonlarni kasbiy tayyorlash masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv, kommunikativ, madaniyatlararo muloqot, axborot deb ataladigan bir qator subkompetentsiyalarning shakllanishini o'z ichiga oladigan tarjimonning kasbiy kompetentsiyasi kabi kategoriyalar keng muhokama qilinmoqda.

Tarjimonning ishi mas'uliyatli ekanligiga shubha yo'q. Tarjimonlik faoliyatining ko'lami va sohalari juda keng. Konferentsiyalar, muzokaralar va boshqa xalqaro tadbirlarda tillararo vositachilik, turli hujjatlar, filmlar va turli janrdagi adabiy asarlar, texnik ma'lumotlar va ko'rsatmalar, reklama, media matnlarni tarjima qilish –bu faoliyat turlari tarjimon vazifalarining to'liq ro'yxatini tashkil qilolmaydi.

Ochig'i, bu vazifalarni amalga oshirish uchun faqat tilni bilishning o'zi kifoya emas, o'lka madaniyati, tarixi va dinini, davlatning siyosiy tuzilishini, xalqning urf-odatlarini va an'analarini, milliy madaniyatini, ularning psixologiyasi va mentalitetining o'ziga xos xususiyatlari va boshqalarni bilish zarur. Madaniyatlararo ta'lim nazariyasi va amaliyotida lingvomadaniy kompetentsiyani shakllantirish zarurati g'oyasi tobora kuchayib bormoqda, bu, albatta, lingvokulturologiya kabi ilmiy bilimlarning fanlararo tarmog'ining paydo bo'lishi bilan bog'liq.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Lingvomadaniyat – bu tilshunoslik va madaniyatshunoslikning tutashgan qismini o'rganadigan soha, tilda muhirlanib qolgan va aks etadigan millatning madaniy voeqliklarini predmet sifatida o'zida mujassam etadi. Lingvistikaning mustaqil yo'nalishi sifatida lingvokulturologiya XX asrning 90-yillarida fan sifatida vujudaga kelgan bo'lib, – “lingvokulturologiya” atamasi birinchi marta Moskva Frazologik maktabining vakili

V.N.Teliyaning ilmiy ishlarida paydo bo'lgan. Bu yo'nalishning alternativ nomlanishi sifatida o'zbek tilida "lingvomadaniyatshunoslik", rus tilida esa "лингвокультуроведение" atamasi ham paydo bo'lgan. Lingvomadaniyatda dialog, o'zaro muloqotda aks etadigan til va madaniy birliklari asosiy predmet hisoblanadi. Lingvomadaniy an'analarda til madaniy quroli, uning bir qismi, shuningdek, madaniyatning bir avloddan avlodga axborot tarzida saqlanib qolishi manbai hisoblanadi.[1; 59-63 b.]

Universitetlarning tilshunoslik mutaxassisliklarida chet tillarini o'qitish nazariyasi va amaliyoti hamda lingvomadaniy kompetentsiyani shakllantirish, bo'lajak tarjimonlarning lingvokulturologik tayyorgarligi oshiradi. Ushbu yondashuv jarayonida tarjimonlarni tayyorlash murakkab va ko'p qirrali, chunki boshqa madaniyatga sho'ng'ish jarayoni talabalardan turli sohalardan bilim olishni talab qiladi. Bu jarayon shaxsda jiddiy sifat o'zgarishlari bilan birga kechadi, chunki madaniyat shaxs rivojlanishining kuchli omili hisoblanadi [5; 192 c.].

S.G. Ter-Minasovning ta'kidlashicha, chet tilini o'rganishda o'rganilayotgan til dunyosi tasviri ona tili dunyosi rasmiga qo'yiladi. Inson dunyoni boshqacha ko'rishga moslashadi, u boshqacha fikrlashni boshlaydi, uning shaxsiyatida psixologik o'zgarishlar ro'y beradi. Lingvodidaktikada bu jarayon ikkilamchi til shaxsiyatini tarbiyalash sifatida belgilanadi (I.I. Xaleeva, N.D. Galskova va boshqalar). Bu talabalarning ikkilamchi kognitiv ongini va dunyoning kontseptual rasmini shakllantirishni o'z ichiga oladi.

B.Pitersning fikricha, ilk bosqichda chet tilini o'rganuvchilar uchun boshqa madaniyatga sho'ng'ishda eng muhim narsa urf-odatlar, an'analar yoki san'at shakllaridagi farqlarni topish qobiliyati emas, balki turli xalqlarning madaniy qadriyatlarini farqlarni ajratib olish qobiliyatidir.

Ijtimoiy-siyosiy matnlar tarjimasida talabalarning lingvokulturologik tayyorgarligining muhim xususiyatlaridan biri xorijiy madaniyatning qadriyatlar tizimini o'rganishni nazarda tutuvchi o'quv jarayonining aksiologik yo'nalishidir. Ko'pgina olimlarning fikricha, asosiy qadriyatlar milliy madaniyatning o'zagini tashkil qiladi va dunyo xalqlarining qadriyatlar tizimidagi farqlar madaniyatlar xilma-xilligiga sabab bo'ladi. B.Piters madaniy qadriyatni asosiy tushuncha deb hisoblaydi va madaniy qadriyatlarni "muayyan til madaniyatida keng tarqalgan va ma'lum bir til madaniyatiga xos e'tiqodlar, qarashlar, munosabatlar, muloqot odatlari uchun asos bo'lib xizmat qiladigan qadriyatlar" sifatida izohlaydi.

Ijtimoiy-siyosiy matnlar tarjimasini o'qitishda lingvomadaniy ta'limning didaktik tizimi muayyan millatning qadriyatlar tizimi bilan tanishishni, xorijiy tili vakillarining boshqalar bilan o'zaro munosabatda bo'lgan vaziyatlarda ma'lum qadriyatlarning namoyon bo'lishiga oid misollarni o'z ichiga olgan maxsus matnlar va materiallar bilan ishlashni o'z ichiga olishi kerak. Ularning kommunikativ, shu jumladan nutqiy xulq-atvorini tahlil qilish va uni turli vaziyatlarda til madaniyati vakillarining odatiy xatti-harakatlari bilan solishtirish foydali bo'ladi.

Xorijiy tillarda yozilgan muzokaralar va boshqa xalqaro tadbirlar boyonotlari, turli hujjatlar, filmlar va turli janrdagi publitistik asarlar, texnik ma'lumotlar va ko'rsatmalar, reklama, media matnlar bilan tanishishning samarali usuli bu rasmiy va publitistik uslubdagi matnlarni o'qishdir. Matnlarni tahlil qilishda tadqiqotchilar lingvomadaniy yondashuvdan foydalanishni tavsiya etadilar. Madaniy ma'nolarni aniqlashga syujet-motivatsion, distributiv, komponent, kontseptual, stilistik, intertekstual va biografik tahlil kabi lingvistik usullar yordam beradi.

Natijalar

Til birliklarining milliy-madaniy o'ziga xosliklarini aniqlashga alohida e'tibor qaratilishi o'quv birliklarini, til materialini, shuningdek, ularni taqdim etish usullarini to'g'ri tanlashni taqozo etadi. So'z boyligi xalqning madaniy va o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatish, uning mentalitetini aks ettirishning asosiy usullaridan biridir. E.Haugen ta'kidlaganidek, "lug'at ma'nolarni, ya'ni mohiyatan bu madaniyat nimadan iboratligini ifodalaydi".

Ijtimoiy-siyosiy matnlar tarjima jarayonida talabalarga milliy madaniyatni ifodalovchi so'zlar, so'z birikmalari hamda iboralar qiyinchilik tug'diradi. Shu kabi qiyinchiliklarni oldini olish maqsadida o'qituvchi oldindan tayyorlangan ma'lum bir xalqning madaniyatiga xos bo'lgan so'zlar jamlanmasini talabalarga taqdim etsa maqsadga muvofiqdir.

Rasmiy ishchi hujjatlarning leksikasi o'zining standartligi va qolipliligi bilan ajralib turadi. Uni bilmasdan turib tarjimon muvofiq hujjatlar matnining adekvat, rasmiy tarjimasiga erisha olmaydi. Publitistik matnlari odatda preambulalar bilan boshlanadi. O'zbek tilda ba'zi bir ibora va ular tarjimasining muqarrar takrorlanib turishligini hisobga olgan holda kontekstdan qat'iy nazar har safar tarjima tilida bir ekvivalentga ega boshlamalarning ro'yhatini tuzib olish ham mumkin. Masalan:

Hech shubhasiz – No doubt

Hech mubolag'asiz aytish mumkinki -It can be said without any exaggeration

Shuni tan olish kerakki – It must be recognized that

Shu munosabat bilan -In this regard

Alohida ta'kidlab - Highlighting separately

Shuni e'tiborga olib - Taking into account that

Agarda biz qo'llanish nuqtai nazaridan leksik birliklarni tahlil qilib chiqsak, asliyatdagi so'zlar deyarli barcha iboralar yo ekvivalentiga ega bo'ladi, yoki tarjima tilida umumma'lum bo'lgan doimiy muqobillari bo'ladi. Solishtirib ko'raylik,

Kurash timsoli bo'lmoq -To be an icon of struggle

So'z va harakat erkinligi - Freedom of speech and movement

Ozodlik uchun kurash - Struggle for freedom

Butun dunyoda - All over the world

Katta hissa qo'shmoq - Make a big contribution

Ehtiromla xotirlamoq - To remember with respect

Siyosiy qarash - Political view

Irqiyl diskriminatsiya (kamsitish)- Racial discrimination

Siyosiy va moddiy yordam - Political and material support

Talaba-tarjimonlarni ijtimoiy-siyosiy tarjimaga o'qitish metodikasini ishlab chiqish va takomillashtirish masalalari eng murakkab masalalardan bo'lib, chuqur o'rganishni talab etadi. Hozirgi kunda tarjimoni o'qitish metodikasi muammolari va masalalarini o'rganuvchi olimlar tarjima o'qitishning mavjud metodlaridagi kamchiliklarni tahlil qilib, ularni takomillashtirish bo'yicha yangicha yondashuv va tavsiyalar ishlab chiqmoqdalar.

Muhokama

V. N. Komissarovni e'tirofiga ko'ra, tarjimoni o'rgatishning asosiy vazifasini tarjimon barcha holatlarda avtomatik ravishda qo'llashi mumkin bo'lgan ba'zi me'yorlar, qoidalarni o'zlashtirish emas, balki tarjima tamoyillari, usullari va yo'llarini muayyan sharoitlarda, turli matnlarga va turli maqsadlarda turli xil usullar bilan o'zlashtirish hamda ularni tanlab olish va

qo'llay bilishni ko'rib chiqadi. Olim "asosiy e'tiborni o'qituvchining maqsadi – tarjimon shogirdini tarjima tarzida fikrlashga o'rgatish, tajribali professional tarjimon bosib o'tgan yo'ldan borishga o'rgatish va buning uchun talaba qabul qilingan qarorlarni o'zirikidek qabul qilishi zarur, bunga u o'qituvchining yordami va yo'l-yo'rig'i bilan bo'lsa ham yoki ichki ishonch bilan erishadi" deb ta'kidlaydi.[4; 408 c.]

Ya.I. Retsker tarjimani lingvistik asosda o'qitish metodikasini qurish va bo'lajak tarjimonlarni o'qitishda konsentrik metodni o'qitish mavzusini har safar yuqori darajada bir necha marta ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi usul ya'ni qo'llashni taklif qiladi. Olim e'tiborni tarjimani o'rgatishdagi qiyinchiliklarning bosqichma-bosqichligiga qaratadi, tarjima uchun topshiriqlar, mashqlar va matnlarni bosqichma-bosqich murakkablashadi.[6; 63-76 c.]

V. V. Sdobnikov, O. V. Petrova tarjimaga o'qitish kelajakdagi tarjimonlarda professional tarjima tafakkurini rivojlantirishi kerak degan fikrni bildiradi. Tadqiqotchilar o'qituvchining o'zini talabalarni tarjima qilishga o'rgatish uchun sifatli tayyorlanishiga va o'qituvchi tomonidan matnda muallif tomonidan tasvirlangan mavzu vaziyatining eng kichik tafsilotlariga ham talabalarning ko'rish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan usullardan foydalanishga e'tibor berishadi.[7; 69-76 c.]

L.M. Alekseeva maxsus matnni tarjima qilish texnikasini maxsus matnni tarjima qilishni o'rgatish uchun asos deb hisoblaydi. Olim tarjimani o'qitish metodikasining rivojlanishi tarjima metodlarining rivojlanishi bilan o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi; tarjima o'qituvchilarining o'z uslubiy savodxonligiga alohida e'tibor qaratishlarini tavsiya qiladi.[3; 77-84 c.]

Tarjimani o'qitish usuli, I.S. Alekseevaga ko'ra, uch bosqichni o'z ichiga oladi: birinchi bosqich - asl/tarjima tilidagi har xil turdagi matnlarni faol o'zlashtirishga qaratilgan tayyorgarlik; ikkinchi bosqich asosiy bosqich bo'lib, tarjimadan oldingi tahlil, analitik o'zgaruvchan qidiruv, tarjima natijalarini tahlil qilishi; uchinchi bosqich - trening: turli matnlar asosida yozma tarjima qilishni o'rgatish. Olim o'qituvchiga o'quvchilarga individual yondashishga, darsda turli ish turlarini uyg'unlashtirishga, o'quvchilarning tarjima uchun shaxsiy mas'uliyatini shakllantirishni maslahat beradi.[2; 288 c.]

Shunday qilib, umumiy aytganda, tarjimani o'qitish metodikasini ishlab chiqish va takomillashtirishda olimlar quyidagilarga e'tibor beriladi:

- tarjima tamoyillari, usublari va usullarini o'zlashtirish;
- talaba-tarjimonlar tomonidan amalga oshirish uchun taklif qilingan vazifalarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, talabalarning tarjimada maqsadni shakllantirish qobiliyati, tarjima qilish qobiliyati;
- kelajak tarjimonlarda professional tarjima tafakkurini rivojlantirish;
- tarjimon talabalar tomonidan tarjima usulini o'zlashtirish, talabalarda tarjima uchun shaxsiy javobgarlik ko'nikmalarini shakllantirish;
- o'qituvchilarga tavsiya etiladi: tarjimon o'quvchilarni tarjimada fikrlashga o'rgatish, asl nusxadagi fikrni tushunish qiyinligiga emas, balki o'z ona tilida ifodalashdagi qiyinchiliklarga e'tibor qaratish;
- talaba-tarjimonlarga o'z tarjimalarining afzalliklari va kamchiliklarini mustaqil aniqlashga o'rgatish
- o'z tarjima mahoratini mustaqil ravishda oshirish, bo'lajak tarjimonlarni tayyorlashda individual yondashuvlarni qo'llash;
- ularning uslubiy savodxonligi darajasini oshirish.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, talabalarga ijtimoiy- siyosiy matnlarni tarjima qilishni o'qitishda lingvimaganiy omillarning o'rni juda ahamiyatlidir. Olimlarning tarjimon-talabalarning tarjima kompetensiyasining maxsus tarkibiy qismini shakllantirishda ularning lingvo madaniy bilimlari bo'yicha ishi, bu esa tarjima kompetensiyasining maxsus tarkibiy qismini shakllantirishni murakkab hodisa sifatida ko'rsatishga imkon beradi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Nurmuhammadiyeva F.Z, Toshmamatova S.A., Xudoyberdiyeva S.S., Asiljonova Sh.D. Tarjimaning lingvomaganiy masalalari // Carjis. 2022. №6. 59-63 b. DOI: [10.24412/2181-2454-2022-6-59-63](https://doi.org/10.24412/2181-2454-2022-6-59-63)
2. Алексеева, И. С. Профессиональное обучение переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. - СПб.: Издательство «Союз», 2001. -288 с.
3. Алексеева, Л. М. Методика обучения письменному переводу специального текста / Л. М. Алексеева // Вестник Пермского университета. Выпуск 2 (8), 2010. -с. 77-84
4. Комиссаров, В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. Издание 2-е, исправленное. - М.: Р. Валент, 2011. - 408 с.
5. Латышев, Л. К., Семенов А. Л. Перевод: теория, практика и методика преподавания. Учебное пособие для студентов переводческих факультетов высших учебных заведений / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. — М.: Издательский центр «Академия», 2003. -192 с
6. Рецкер, Я. И. Основные этапы подготовки переводчика (Из опыта преподавателя перевода с английского языка) / Я. И. Рецкер. // Тетради переводчика. Москва: Издательство «Международные отношения», 1967. - с. 63-76.
7. Сдобников, В. В., Петрова О. В. О зелёном соке и соленом электричестве. Чему и как учить будущих переводчиков / В. В. Сдобников, О. В. Петрова // Журнал переводчиков «Мосты» № 1 (33) 2012. - с. 69-76

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).